

N:o 219.

Af herr **A. Hedin**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета en för hela riket gemensam författning rörande polispersonalens tillsättning och afsked samt skyldigheter och befogenheter i tjänsten, tryggande för desse stats tjänares personliga värdighet och rättigheter i förhållande till öfverordnade.

Å ett förlidet år hållet möte af polismän till ett antal af 65, valde att representera å 55 orter bestående kårer och föreningar med sammanräknadt 1,559 ledamöter, företogs till behandling den för alla i offentlig eller enskild tjänst stående personer viktigaste af alla angelägenheter, nämligen frågan om trygghet mot godtyckligt afsked och därmed följande ekonomiskt betryck.

Under öfverläggningen om denna punkt å mötets program anfördes bl. a.:

»Lika litet som vi vilja, att en skötsam person, som åtminstone gör sitt bästa att fylla de ganska kräfvande plikter, hvilka åligga en polisman, skall beröfvas sin tjänst och, utan att kunna något yrke, läggas samhället till last, lika litet fordra vi, att den, som gör sig tjänsten ovärdig, skall i densamma kvarhållas.

Men det är ju begripligt, att en man, som vigt sitt lif åt en viss syssla, och förlitar sig på att vid denna få sitt och de sinas livsbröd, skulle känna sig betydligt lugnare och tryggare, om han hade en laglig hand-

ling, som tillförsäkrade honom, att så länge han ordentligt skötte sin tjänst, denna icke kunde frångåas honom. Så som det nu är, beror det helt och hållet på en polischefs godtycke att utan utredning eller försvar afskeda kanske för den allra ringaste och mest förlåtliga förseelse.

Genom en ändring till det bättre härutinnan skulle polismannen otvifvelaktigt bättre lära sig att känna sitt ansvar i samma mån han kände sig säkrare på sin plats, hvarigenom det allmänna i sin ordning i många afseenden skulle vinna.

Det vore därför önskligt, om polisman efter en viss tids väl vitsordad tjänstgöring af vederbörande myndighet erhöle fullmakt eller konstitutorial på sin beställning eller tjänst.

Tull- och postbetjante, visserligen lydande under staten, äro måhända de, som i lefnadsförhållanden närmast likna oss polismän, men de hafva konstitutorial på sina beställningar, och det är med oss som med dessa, vi ha i allmänhet icke lärt oss något yrke, utan vi så att säga sälja oss åt tjänsten i den förhoppningen, att den skall gifva oss vårt lifsuppehälle.

En dylik förordning skulle dessutom verka därhän, att de, som icke visade sig fullt lämpliga för tjänsten, icke skulle få fast anställning, utan afskedas och beredas tillfälle att, medan det vore möjligt, förskaffa sig annan sysselsättning.»

Utöfver likheten mellan de i offentlig och de i enskild tjänst på obestämd tid anställdes bekymmersamma otrygghet och, vid afsked, fara för nödställd belägenhet har man att se *de förres* ställning icke blott från deras, från det enskilda intressets synpunkt, utan också från allmänhetens, från det *offentliga intressets* synpunkt. Detta låter sig *icke*, såsom den moralisk auktoritet saknande, småsinnade maktlystnaden gärna vill hafva och ofta lyckas att få saken betraktad, förenas med de underordnades obegränsade, rättslösa lydnadsplikt. Intet af det, som bringar en man i det fruktansvärda valet mellan att tyst fördraga en kränkning af hans människovärdighet, att mot sitt samvete lyda en laglös order, eller ock få meddela de af hans aflöning för sin utkomst beroende, att med morgondagen nöden infinner sig vid hemmets dörr — intet sådant är ägnadt att förskaffa det offentliga det slags tjänare, som dess intresse kräfver. Det ankommer på den *rättsställning* och på den *ekonomiska ställning*, som förunnas dem, att det offentliga förvärfvar sådana tjänare. Och må man ihågkomma, att det som kallas *allmän tjänst* är alla enskildas tjänst, äfven när dessa ej märka hur nära den rör dem, alla enskildas, äfven deras, som inbilla sig, att de aldrig taga den i anspråk.

Uti instruktion för polispersonalen i Stockholm, första kapitlet, 11 § heter det:

Förmans befallning måste utan gensägelse verkställas.

Och i samma kap. § 18:

Polisman kan afskedas — — — då öfverståthållareämbetet finner polisman vara för tjänsten olämplig och för honom förlorat förtroendet.

Den förra föreskriften utesluter ej från den ovillkorliga lydnapplikten och straffpåföljden för olydnad befallningar om sådant, som *icke* hör till tjänsten. Att det »faller af sig själf», att sådana befallningar ej gifvas, är ett påstående, som ej duger till sitt eget bevis. Att militär fått befallning att tjänstgöra vid kappöpningar och vid baler på Grand hôtel är ett faktum, som hör med till det myckna oskick, som väl ej blir afskaffadt, förrän hela landet upprörts af något sorgespel, då en af truppen straffats, men regementschefen går fri, som tålt laglöshet och missbruk. Inbjuder ej en § som den citerade till missbruk af förmansmakten? Efteråt får väl den klaga, som anser befallningen för olaglig eller sin rätt för kränkt. Hur skall det gå till, när *muntlig* befallning gifvits *utan vittnen*? Det går så, att polismannen intet kan bevisa — ej ens den bevisligen verkställda handlingen gäller till bevis på att befallning gifvits eller att den haft den uppgifna lydelsen. Äfven när bevisning kan åstadkommas, underlåtes oftast — som bekant — i vissa regioner klagomål, af fruktan för efterräkningar.

Den ringes önskan att hålla på sin anspråkslösa värdighet, en känsla af stor vikt för upprätthållande af *människo-värdet* — mellan de båda orden finnes en verklig, ej en blott skenbar släktskap — måste för öfrigt försvagas eller tillbakaträngas, liksom önskan att försvara sin rätt, när tanken riktas på den senare af de två här ofvan åberopade föreskrifterna.

Sådana bud som det ur 18 § anförda hämnas på det samhälle, som lämnar ett slikt godtyckets instrument i händer, som ej tillbakahållas af ansvarskänsla hos den oansvarige innehafvaren af det frestande verktyget — i allo *oansvarig*, enär hans åtgärd ej kan öfverklagas. Sådan lag är ägnad att verka demoraliserande, ej blott på den som känner sig hotad, utan ock på den som är det förkroppsligade förgodtfinnandet. Raddhåga och öfvermod äro dåliga uppfostrare, såsom erfarenheten alltid och öfverallt bekräftat.

Denna lagregel är ej blott stridande mot andan af vårt statsskick. Den är också genom sin tillkomst formligen och oomtvistligt stridande

mot grundlagen — mot regeringsformens 89 §. Den har utgått från »poliskammaren». Men den åberopade § uppdrager den lagstiftningsmakt, som den handlar om, åt *Kungl. Maj:t* och bemyndigar *icke* Kungl. Maj:t att uppdraga, att delegera någon del däraf åt någon underordnad myndighet. Motivet därför är, att grundlagsstiftaren naturligtvis velat lägga utöfningen af den s. k. ekonomiska lagstiftningsmakten under Kungl. Maj:ts lagliga rådgifvares konstitutionella inflytelse och ansvar. Om denna ovillkorliga förutsättning för grundlagsenlig användning af den makt, som § lagt i Konungens hand — den ärendets beredning, föredragning och afgörelse som regeringsformen föreskrifver — icke blifver iakttagen, då upprätthålles ej möjligheten af den kontroll, som samma grundlag instituerat, och för hvars skull konstitutionsutskottets granskning af statsrådsprotokollen är föreskrifven. Att från regeringen, Konungen i statsrådet, till underordnad myndighet förflytta en blott åt Konungen i statsrådet uttryckligt och undantagslöst förlänad makt är således i tvefald måtto en öfverträdelse af en af statsförfattningens hufvud-grundsatser. Hur värdet af den konstitutionella garantien må uppskattas, och huruvida den ifrågavarande, af underordnad myndighet utfärdade instruktionen eller vissa af Kungl. Maj:t utfärdade gripa utöfver den 89 §, det är tvenne frågor, som ej inverka på förbindande kraften hos den fundamentala rättsregeln, att Kungl. Maj:t ej i något fall äger att på annan myndighet öfverföra den åt Konungen i statsrådet förbehållna makt och på sådant sätt undanröja den härå grundade, representationen tillkommande rätt och plikt att granska regeringens handlingar.

Representationen har under snart hundra år försummat att fullfölja det af samhällsarbetets ofantliga utveckling under *den nya fredspolitikens* framkallade rättsintressens och nödvändiggjorda nya inrättningsars *inordnande under* de af grundlagsstiftarne fastställda *rättsprinciper*. I viktiga fall, där ständsriksdagen mycket väl såg, att ny lag, att ny af staten inrättad eller nära öfvervakad förvaltning kräfdes, har omdömeslös maktlystnad vridit rätten ur Riksdagens hand (man erinre sig privatbanklagstiftningen från dess början och järnvägskoncessionsrättens usurperande). Stora maktområden ha inkräktats af Kungl. Maj:t från den enligt grundlagen rätte maktäganden — *Riksdagen och Kungl. Maj:t*. Omdömeslös maktlystnad, sade jag, ty Kungl. Maj:t har icke förstått att i samhällets intresse försvara makten. *Kapitalmakten i bolagens skepnad* gör sig till den verkliga statsmakts-innehafvaren, allt mer och mer i samma mån som ämbetsmän från rådgifvarekallet undanträngas af i lag och rätt alldeles

hjälplost okunnige, och affärsbolagen hafva Konungens rådgifvare och rådgifvarnes närmaste rådgifvare till sina styresmän och styresmäns biträden. Sådan har *en* effekt varit af den s. k. ekonomiska lagstiftningens laglösa kringsigripande.

En annan har varit den i legalt hänseende svaga, rättslösa ställning, hvori ett stort antal nya statstjänare befinna sig, ett antal, om hvars växande siffror ingen i början drömde. Man påminne sig nya kårer: de 20 tusen järnvägsmän, hvaraf hälften äro extra och afskedas utan några omständigheter, hälften känner sig ganska otrygg; telegraf- och telefonfolk äro nya kårer; postmännens antal nu mycket större än förr. Bland många i min tanke ytterst dåliga »sidor», den saken har, skall jag nämna *en* därför, att den för en hvar, som noggrant följt utländsk »parlamentarisk» politik, är så påtaglig, så oomtvistelig. Skall vårt land en gång genomgå den styggelse, som heter »ministerstyrelse» i fullt utbildadt skick, därjämte utan motvikten af ett misstroendevotum, så får det veta hvad det vill säga, att stora kårer stå till förfogande för det parti, hvars civilminister »gör» valen. Hvarför till förfogande? Därför att stängd befordran, strafföflyttning eller, där så ske kan, afsked näpser politisk olydnad. Under en diktatorisk styrelse (tredje kejsardömet) lades folkskollärares utnämning uti prefekternas hand. *Då* voro alla liberala ense om att brännmärka åtgärden. Hur kommer det till, att man på några och trettio år ej hunnit med de par penndrag, som behövas för att återgifva åt lärarne deras rätta lokala styrelse och sålunda trygga dem mot anspråket, att de skola vara valagenter? Sådant kan parti-frisinet vara. Vi ha sett, i hvilken ställning hufvudstadens polis i ett hufvudsakligt afseende (1 kap. § 18) befinna sig, och hur den lag, som försätter den i en rättslös belägenhet, själf är en flagrant *olag*.

Tillkommer det den underordnade myndighet, åt hvilken Kungl. Maj:t i strid med grundlagen uppdragit att stifta lag för polispersonalen i Stockholm, att bevilja eller förvägra den utöfningen af en *allmän medborgerlig rätt*, föreningsrätten? Frågan låter som ett otillbörligt gyckel. Men öfverståthållareämbetet lär ej betvifla, att det äger sådan rätt. En »order» af den 14 juni 1890 besvarar med nej en af 319 poliskonstaplar undertecknad, till öfverståthållareämbetet ställd skrift, punkten 6, angående deras hemställan i fråga om bildande för vissa uppgifna ändamål af en af konstaplar bestående förening. »Polisstyrelsen» hade, heter det, redan uttalat sitt ogillande. I förbigående sagdt, är, så vidt jag funnit, »polisstyrelsen» en för Sveriges statsförvaltning okänd inrättning, såvidt det ej har kom-

mit därhän, att Kungl. Maj:t är afskedad från sin rätt att — när helst Riksdagens anslagsbeviljande makt tages i anspråk, i samverkan med denna — bestämma de administrativa organens inrättning och namn. — Den där styrelsens ogillande bekräftades af öfverståthållareämbetet, som vägrade att »förklara poliskonstaplarna oförhindrade att inträda och deltaga i föreningen». Föreningsrätten är en rätt af samma natur som församlingsrätten, religionsfriheten, yttrandefriheten, rösträtten. Det är vida horisonter af rättslöshet, som en af Konungens befallningshafvande öppnat, i det den sätter sitt själftagna veto mot en rättighet, som ingen — ej ens Kungl. Maj:t — lagligen äger att vare sig bevilja eller förvägra, men hvars missbruk är ansvar underkastadt.

De anförda skälen kunna vid sådant förhållande vara oss likgiltiga. Det må dock anmärkas, att en så ringa grad af habilitet ledt uppfinningens tankeanstängning, att de särdeles tydligt röja, att de verkliga skälen voro helt andra.

Att polisväsendet är en statsangelägenhet, för hvilken all lagstiftning är statens, efter omständigheterna Kungl. Maj:ts eller Kungl. Maj:ts och Riksdagens, bör ej kunna bestridas, och af denna grundsats kan ej utan våda något eftergifvas, huru än kostnaderna må fördelas. Den officiella likgiltighet, som måste läggas vissa vederbörande till last, är orubblig. I främsta rummet gäller detta innehafvarne af det mycket lättskötta och bekväma justitiedepartementet. När de se, hur statens järnvägsadministration fortfar att uppfostra »rallare» till skräck och fasa för orten, där denna kungl. styrelse låter sina våldsverkare fara fram — så väcker detta ingen tanke på behovet af skydd för fredligt, hederligt folk. När de i tidningarna läsa, huru bolagsröstmakten voterar bort aflöningen för en polisman, emedan bolaget ej tyckte om hans oväld, nit, skicklighet och drift, faller det dem icke in, att det är ett skamligt elände, att ordning och säkerhet — statens främsta uppgift — skola utlevereras åt ett fyrkvälde, som omhuldar lönkrögeri, fylleri, våldsverkarebragder.

Då justitieministrar, justitiekanslerer, justitieombudsmän, som alla äro berättigade att hos Kungl. Maj:t göra hemställan om afhjälpan af svåra brister i rättsordningen, inför dessa lägga armarna i kors; då de midt för ögonen ha exempel på olagligheter vid inrättandet af åklagaremakten, men — den ena efter den andra, en lång rad — ej fråga efter hvad i synnerhet vore de förstnämndes plikt, bör Riksdagen åtaga sig deras försummade initiativ. En för hela riket gemensam *organisations*-förordning för polisinstitutionen är af största behof påkallad.

Polisväsendet står i nära förhållande till rättsskipningens utanverk, är af den största vikt för allmän ordning och säkerhet, kan, om gällande föreskrifter äro affattade på ett sväfvande och till utvidgande tolkning inbjudande sätt, och deras handhafvande ej på hvarje punkt är anförtrodt åt personer med ej blott tillförlitlig insikt i hvad lagen bjuder utan ock en lefvande känsla af osviklig aktning för lag, medföra de svåraste ingrepp i det, som just skulle skyddas, särskildt i den personliga friheten. Hur har det då varit möjligt, att lagstiftningen i sådant ämne ansetts kunna undandragas den omsorg, som eljest icke anses öfverflödig vid utarbetande af föreskrifter rörande angelägenheter af vida mindre ömtålig natur och i sin tillämpning anförtrodda åt lagkunniga personer? Hur har man ens kunnat falla på en sådan tanke som att lämna det i händerna på en underordnad myndighet, som i sin ordning lämnar fria händer åt någon sin underordnade, som får åt sig skära till så mycken befogenhet han tycker vara bekväm att äga? Hur har det varit möjligt att för ett sådant arbete hvarken taga i anspråk en någorlunda pröfvad duglighet, ej heller låta en omsorgsfull granskning föregå utfärdandet — med andra ord, om hvilket betänkligt och bedröfligt åskådningssätt hos Kungl. Maj:t och hos den myndighet, som olagligt utrustats med Kungl. Maj:ts makt, vittnar ej tillvägagåendet! Man ansåg sig ha att besörja en lagstiftning af så låg rang, att den kunde behandlas som ett det simplaste bland göromål.

Såsom ett första steg till en fullständig ombildning af polisväsendet har jag äran att föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta en för hela riket gemensam författning rörande polispersonalens tillsättning och afsked samt skyldigheter och befogenheter i tjänsten, tryggande för desse statstjänares personliga värdighet och rätt i förhållande till öfverordnade.

Stockholm den 28 februari 1904.

A. Hedin.